

ANALIZA UPOZNATOSTI S GEOPOLITIČKOM MULTIPOLARNOŠĆU STUDENTA GEOGRAFIJE I POLITOLOGIJE U HRVATSKOJ, MAĐARSKOJ I SRBIJI

STRUČNI ČLANAK

DANIJEL BAČAN I DOMINIK VIVODA

Fenomen geopolitičke multipolarnosti predstavlja jednu od novijih istraživačkih tema u znanosti. U ovom se članku istraživala upoznatost studenta geografije i politologije u Zagrebu, Zadru, Beogradu, Nišu i Budimpešti za tim fenomenom. Prema ispitanicima, ukupna geopolitička multipolarnost najviše se redom manifestira u Srbiji, zatim Hrvatskoj pa u Mađarskoj. Potvrđeno je kako postoje različite tendencije vremenske pojave geopolitičke multipolarnosti u Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji. Također, jasno je kako ispitanici smatraju da na prostor Hrvatske, Mađarske i Srbije najviše geopolitički utječu SAD i EU. U konačnici, ispitanici najviše navode aneksiju Krima, pandemiju COVID-19 i početak agresije na Ukrajinu kao glavne uzroke početka geopolitičke multipolarnosti.

Ključne riječi: geopolitička multipolarnost, Hrvatska, Mađarska, Srbija, studenti

Uvod

„Na kraju, mir se postiže ili uspostavom hegemonije ili balansom moći“, riječi su Henryja Kissingera, oca geopolitike druge polovice 20. i prvih desetljeća 21. stoljeća (Degterev, 2019). Veliki geopolitički prevrat najnovijeg doba zasigurno označuje 24. veljače 2022. godine i napad Rusije na Ukrajinu, kojim je počelo najnepredvidljivije razdoblje geopolitike 21. stoljeća. Uz sam napad simbolični kraj „starog“ geopolitičkog poretka označila je i sama smrt Kissingera 2023. godine. Upravo pod utjecajem tih događaja sve se glasnije govori o geopolitičkoj multipolarnosti, koja prema Duginu

(2021) predviđa balans moći kroz ostvarivanje moći više država, ali s određenim granicama njihova utjecaja. Sve se više postavlja pitanje je li američkoj hegemoniji došao kraj ili će SAD još uvijek imati moć „krojiti“ geopolitičku sliku svijeta. Takva izuzetno brza promjena stanja u geopolitičkim odnosima svijeta zanimljiva je i iz perspektive studenta, odnosno njihove percepcije prema toliko recentnim promjenama u odnosu na prethodno razdoblje američke prevlasti.

U svrhu izrade ovoga rada korišteni su primarni i sekundarni izvori podatka te podaci

dobiveni provođenjem ankete. Analizirajući period od kraja Hladnog rata, među prvim je najznačajnijim djelima o geopolitičkoj slici svijeta „Sukob civilizacija“ (Huntington, 1996). Važno je djelo i „Velika šahovska ploča“ (Brezekinski, 1997) u kojem se govori o geopolitičkim odnosima u 1999-im s predikcijama o budućim geopolitičkim kretanjima. Od autora u 21. stoljeću treba spomenuti Dalea Waltona i njegovo djelo *Geopolitics and the Great Powers in the 21st Century: Multipolarity and the Revolution in Strategic Perspective (Geopolitical Theory)*, gdje vrlo jasno izlaže teoriju multipolarnosti. Također, važno je i djelo Gearóida Ó Tuathaila i drugih *A Geopolitics Reader*, koje se više bavi geopolitičkom teorijom. Od autora izvan anglo-američke znanosti najvažniji je Alexander Dugin, koji izdaje knjigu „Geopolitika multipolarnog svijeta“ u kojoj jasno opisuju ruski pogled na geopolitiku 21. stoljeća. U slučaju radova vezanih uz istraživane države, oni se većinom odnose na znanstvene članke i tek nekoliko knjiga, među kojima se ističe „Kina na Balkanu“ (Plevnik i dr., 2013) i „Politika Rusije na Zapadnom Balkanu“ (Todorović, 2020). U Mađarskoj o geopolitičkim temama pišu Nuno Morgado, Norbert Pap, Peter Reményi, a ističe se knjiga *Geopolitical Perspectives on European Borders* (Pap i Reményi, 2017).

Prostorni obuhvat ovoga rada odnosi se na tri izabrane države sadržane u naslovu rada. Nekoliko je razloga odabira tih država. Prije svega, Hrvatska je odabrana kao država stanovanja autora te kao najmlađa članica Europske unije. Mađarska je odabrana kao starija članica EU, ali i kao članica koja već zadnjih nekoliko godina pruža određeni otpor prihvaćanju vodećih paradigmi i politika EU, odnosno kao država koja ima dobru suradnju i s ostalim državama van EU. U konačnici, Srbija je odabrana kao država koja nije članica EU te se redovito govori kako sjedi na „dvije sto-

lice“, odnosno službeno se zalaže za europske integracije, ali odražava i snažne geopolitičke odnose s Ruskom Federacijom te Kinom.

Istraživanje je provedeno metodom ankete među studentima politologije i geografije u Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji. Cilj je ovog rada istražiti koliko su studenti politologije i geografije upoznati s pojmom geopolitičke multipolarnosti te kako ju oni percipiraju u svojoj državi. Isto tako, cilj je istražiti kako se percepcija učinaka multipolarnosti razlikuje između studenata navedenih država. Svrha ovog istraživanja sukladna je ciljevima, odnosno želi se istražiti jesu li studenti informirani i koji su njihovi stavovi o geopolitičkoj multipolarnosti. Tijekom istraživačkog postupka bit će ispitane četiri hipoteze:

H1: Prema ispitanicima, ukupna geopolitička multipolarnost najviše se redom manifestira u Srbiji, zatim u Mađarskoj pa u Hrvatskoj.

H2: Prema ispitanicima, postoje različite tendencije vremenske pojave geopolitičke multipolarnosti u Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji.

H3: Na prostor Hrvatske, Mađarske i Srbije najviše geopolitički utječu SAD i EU.

H4: Ispitanici najviše navode aneksiju Krima, pandemiju COVID-19 i početak agresije na Ukrajinu kao glavne uzroke početka geopolitičke multipolarnosti.

Metodologija

Metoda ankete provedena je pomoću *online* anketnih upitnika izrađenih u programu *Microsoft Forms*. Vrijeme provođenja ankete bilo je u periodu od 18. travnja do 1. svibnja 2022. godine. *Online* anketiranje izabrano je prije svega zbog međunarodnog karaktera rada, odnosno ciljani ispitanici su stanovnici

Tab. 1. Prikaz broja ispitanika po gradovima i studiju

Grad		Zagreb	Beograd	Budimpešta	Zadar	Novi Sad
Broj ispitanika		100	80	67	20	15
Smjer studija	Geografija	48	30	42	20	15
	Politologija	52	50	25	-	-

Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

triju država te je financijski i vremenski bilo nemoguće izvesti anketiranje u kontaktnom pristupu. Anketa je provedena u ukupno pet gradova (Zagreb, Zadar, Beograd, Novi Sad i Budimpešta), a anketni je upitnik preveden na tri jezika ispitanika: hrvatski, srpski i mađarski. Upitnik je sadržavao osam pitanja, točnije šest zatvorenih i dva otvorena pitanja. Anketa je bila u potpunosti anonimna, a njeno rješavanje temeljilo se na načelu dobrovoljnosti te je predviđeno vrijeme rješavanja bilo do sedam minuta. Anketa je provedena na neprobabilističkom, prigodnom uzorku studenata. Ispitano je ukupno 282 ispitanika, od čega ih je 120 iz Hrvatske, 95 iz Srbije te 67 iz Mađarske (tab. 1). Prosječna dob ispitanika je 22,95 godina.

Ispitanici su studenti politologije iz Zagreba, Beograda i Budimpešte te studenti geografije iz navedenih gradova te Zadra i Novog Sada. Postoji više razloga samog odabira ovih ispitanika. Prvo i najvažniji razlog jest bolja upoznatost s temom geopolitičke multipolarnosti u odnosu na prosječnu populaciju. Drugi važan razlog bila je sama dostupnost ispitanika. Do studenata geografije došlo se putem kontakta s Europskim udruženjem geografa (EGEA – *European Geography Association*), koje ima svoje entitete u gradovima studija geografije. Autori

su se javili svakom EGEA entitetu na njihovoj Facebook stranici te su zamolili voditelje entiteta da podijele anketne obrasce među svojim članovima. Do politoloških studentskih ispitanika došlo se putem kontakta sa studentskom udrugom (suradnjom) „Perom Srbije i Hrvatske“ te preko kontakta s udrugom mađarskih studenta politologije *Politológus Műhely*. Treći razlog ovakvog odabira ispitanika bio je što su se nastojali analizirati stavovi mlađe populacije o temi geopolitičke multipolarnosti.

Geopolitička multipolarnost

„S otkrićem dviju Amerika, Australije i ostatka Afrike te razvojem brodova sposobnih podnijeti preookeanska putovanja, interesi država su se širili i time nadilazili vlastite kontinente. U trenutku kada je globalna dominacija postala moguća, jer su svi kontinenti svijeta bili otkriveni i jer je putovanje među njima (pa tako i ratovanje) postalo moguće, postala je moguća i geopolitika...“ (Sućeska, 2008, 116). Sam se pojam geopolitika počinje koristiti na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće kada i nastaje geopolitika kao znanstvena disciplina (Sućeska, 2008, 117). Geopolitika dominantno proučava

i objašnjava povezanost teritorija, stanovništva i moći, a geopolitičke se analize najviše fokusiraju na proučavanje državne moći, tj. geografske osnovice moći u međunarodnoj zajednici. Danas je, s pojavom novih subjekata i aktera u međunarodnim odnosima, došlo do promjene u shvaćanju i proučavanju teritorija i teritorijalnosti (Zorko, 2018, 17-18).

Multipolarnost je termin iz sfere međunarodne politike i međunarodnih odnosa koji označava istovremeno postojanje više država/sila/izvora moći koji svojim odlukama i ponašanjem mogu snažno utjecati na međunarodni poredak, međunarodnu zajednicu i, generalno rečeno, zbivanja u svijetu, ali pritom nijedan od tih aktera nije toliko moćan da može jednostrano odlučivati o sudbini svijeta i poretka (Walton, 2007, 40). Radi se ponajviše o situaciji u kojoj ima niz aktera koji, djelujući gotovo isključivo u vlastitom interesu, kreiraju „globalnu politiku“ zbog koje dolazi do posljedica koje utječu na ostatak svijeta. Svaka od tih država želi postići svoj uspjeh i poboljšati svoj položaj u svijetu te povećati svoju moć na štetu drugih država, tj. žele maksimalizirati svoj utjecaj u svijetu uz istovremenu redukciju tuđeg utjecaja (Dugin, 2017, 37-40). Geopolitička je multipolarnost upravo stanje (ili mogućnost) utjecaja većeg broja aktera na nekom području, tj. na teritoriju jedne ili više država. „Predmet je nove multipolarne geopolitike odnos prostora i politike u kontekstu globalizacije“ (Muhić, 2020, 2). U okolnostima snažnih društvenih i geopolitičkih promjena u svijetu te pod utjecajem globalizacije uspostava svijeta u kojem postoji više centara moći od interesa je za države koje u takvim okolnostima vide prilike za širenje svojih tržišta, svoje kulture, utjecaja i prilika za ostvarivanje svojih nacionalnih interesa (Ó Tuathail, 2006).

Hrvatska, Mađarska i Srbija u svijetu geopolitičke multipolarnosti

Geopolitička povijest Hrvatske veže se uz utjecaj triju kulturno-civilizacijskih krugova srednjoeuropski, sredozemni i jugoistočnoeuropski (balkanski). Svaki krug određen je prije svega fizičkom geografijom prostora. Srednjoeuropski se krug povezuje s prostorom Alpa i sjevernim dijelom Panonske nizine, sredozemni uz Jadransko more, a jugoistočnoeuropski uz Dinarsko gorje i uz južni dio Panonske nizine (Cvrtila, 2000). U današnjoj Europi regija Hrvatskoj se zbog te heterogenosti utjecaja može pripisati kontaktnospojini položaj, koji ju čini prostorom povezivanja Srednje i Južne Europe (Panonska nizina-Jadran) te Srednje i Jugoistočne Europe (Alpe-Balkan) (Kurečić, 2001). Uz svoje EU i NATO članstvo, Hrvatska je članica i asocijacije „Triju mora“ i kineskog formata „17+1“. Hrvatska revno provodi ciljeve u vanjskoj (geo) politici Europske unije što se može vidjeti u proturuskim sankcijama, određenim zazorima od prekomjernih kineskih ulaganja, sklonost pomirljivim tonovima u BiH itd. (Kurečić i Kokotović, 2022: 12). Ulaskom u Schengen i Eurozonu, Hrvatska se u potpunosti pozicionirala kao europski orijentirana srednjoeuropska država.

Geopolitičku povijest Mađarske, kao i Hrvatske, čini višestoljetna državnost unutar Habsburške Monarhije, odnosno kasnije unutar Austro-Ugarske. Na samu Mađarsku nije djelovalo toliko kulturno-civilizacijskih krugova kao na Hrvatsku, nego je ovdje riječ o dominaciji srednjoeuropskog kruga. Mađarska je bila predaleko od mora da bi na nju djelovao sredozemni krug, odnosno bila

je predaleko od zone utjecaja jugoistočno-europskog (Keményfi, 2015, 182). Ulaskom u NATO 1999. godine i u EU 2004. godine Mađarska dovršava svoju geopolitičku pozicioniranost kao srednjeeuropski orijentirana država. Dolaskom Viktora Orbana na vlast, prekida se „100 godina mađarske šutnje“ i počinju nove mađarske geopolitičke težnje (Thorpe, 2020). Mađarska je članica V4 skupine zajedno sa Češkom, Slovačkom i Poljskom, a sama skupina teži jačim kulturnim i političkim vezama među članicama (Schmidt, 2016, 137). Mađarska je i članica „Triju mora“, ali i kineskog formata „17+1“. Unutar Europske unije Mađarska se često zauzima za svoje „nacionalne“ interese i ne slijedi uvijek slijepo sve direktive Unije (Griessler i Elek, 2021, 2). Također, Mađarska ne slijedi ni sve jedinstvene stavove Unije po pitanju odnosa s Ruskom Federacijom, osobito u sektoru energetike, gdje je izuzeta od određenih proturuskih sankcija. Sukladno svemu navedenom, geopolitička multipolarnost može se više iščitati u geopolitičkom položaju Mađarske nego Hrvatske, ali je ona i dalje samo na razini malobrojnih državnih sektora, poput, energetike i malobrojnih narativa unutar države.

Geopolitička je povijest Srbije obilježena utjecajem više kulturno-civilizacijskih krugova kao i Hrvatska, a riječ je ponovno o srednjoeuropskom, jugoistočno-balkanskom i samo manjim dijelom o sredozemnom u južnoj Srbiji (Krstić, 2017, 226). Iako je u neposrednoj blizini Hrvatske i Mađarske, Srbija je gotovo uvijek bila pod patronatom istočnih ili jugoistočnih sila počevši od Bizanta pa sve do modernog utjecaja Ruske Federacije (Krstić, 2017, 227). Danas se Srbija našla okružena članicama NATO Saveza i EU-a sa svih strana, a sama nije niti približno blizu članstvu niti u jednoj od njih. Službeni je stav Vlade Srbije kako

je članstvo u EU prioritet, no ono danas kao da izgleda nikad dalje, odnosno u slučaju NATO-a Srbija je svojom Vojnom strategijom proglasila neutralnost (Proroković, 2017). U pogledu suradnje s državama van EU-a i NATO-a tu je najzanimljivija suradnja s Ruskom Federacijom, koja se prije svega odgleda kroz povijesne i političke veze, a znatno manje kroz ekonomske i kulturne (Pavičić, 2019). Srbija je članica formata „Kina + 17“ te je od istraživanih država na prvome mjestu po kineskim ulaganjima. Kina i Srbija njeguju dobre odnose od 1990-ih čak i za vrijeme ratnih sukoba (Pavičić, 2019, 117-119). U Srbiji su evidentni i turski utjecaji kroz određenja ulaganja i projekte, a najnovije geopolitičke utjecaje ostvaruju UAE i Saudijska Arabija ulažući veliki novac u projekt „Beograd na vodi“ (Bukvić, 2021). Srbija je, dakako, i lider CEFTA-e, regionalne ekonomske organizacije, svojevrsnog predvorja EU. Geopolitička multipolarnost najviše se, dakle, može vezati uz Srbiju i brojne utjecaje unutar njenih granica, no još uvijek su određeni utjecaji odviše maleni da bi se govorilo snažnoj multipolarnosti, ali su opet značajno veći nego u Hrvatskoj i Mađarskoj.

Rezultati

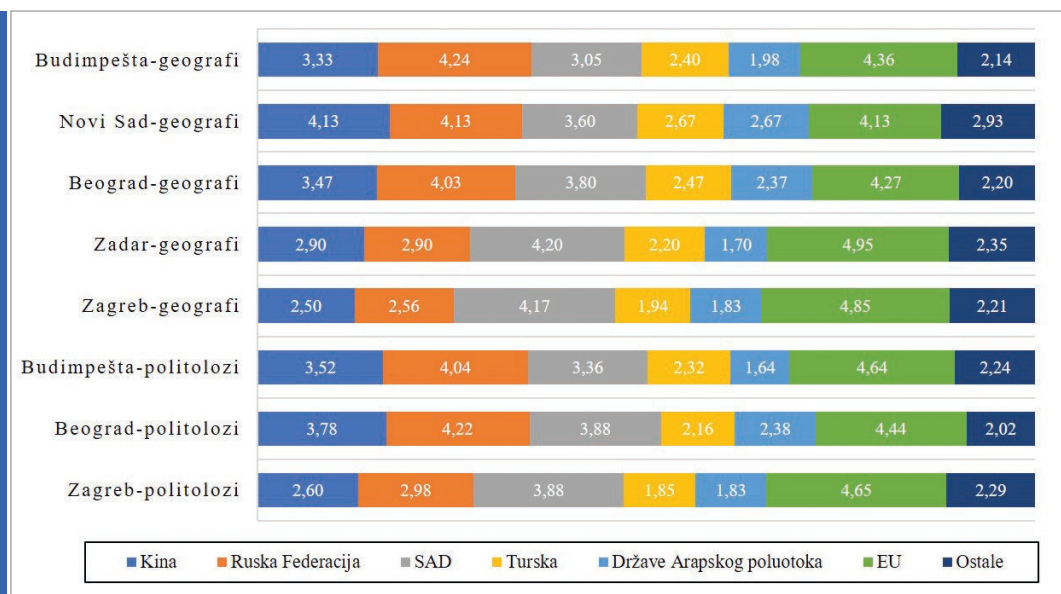
Prostorna upoznatost s geopolitičkom multipolarnošću

Anketni upitnik imao je dva dijela. U prvom dijelu (prva tri pitanja) ispitanici su ispunjavali osnovne podatke o sebi (dob, spol, mjesto studiranja), a u drugom dijelu (od četvrtog do osmog pitanja) ispitano je poznavanje geopolitičke multipolarnosti među studentima

geografije i politologije. U četvrtom su pitanju ispitanici trebali na Likertovoj skali od 1 (ne odražava se) do 5 (maksimalno se odražava) odrediti koliko se geopolitička multipolarnost manifestira u njihovoj državi. U sklopu pitanja nalazila se i definicija kako je geopolitička multipolarnost sustav distribucije moći u kojem međusobno balansira više država geopolitičke moći. Na dodavanje definicije uz pitanje odlučeno je kako bi se ispitanici što bliže uputili u temu istraživanja te davali vjerodostojnije odgovore. Prosječna razina manifestacije svih ispitanika je 3,11, dok je najveća percipirana manifestacija (3,64) kod studenata politologije iz Beograda, a najmanja kod budimpeštanskih studenata geografije (2,90). Opravdanost ovih rezultata može se tražiti u prethodno opisanom geopolitičkom položaju Srbije kroz brojne utjecaje, dok budimpeštanski geografi ne doživljavaju pretjerano sustav distribucije moći u kojem balansira

više država. Općenito se u rezultatima vidi veća prosječna određena razina manifestacije geopolitičke multipolarnosti kod svih srpskih ispitanika u odnosu na hrvatske i mađarske što se opet dovodi u korelaciju s trenutnim geopolitičkim prilikama u Srbiji.

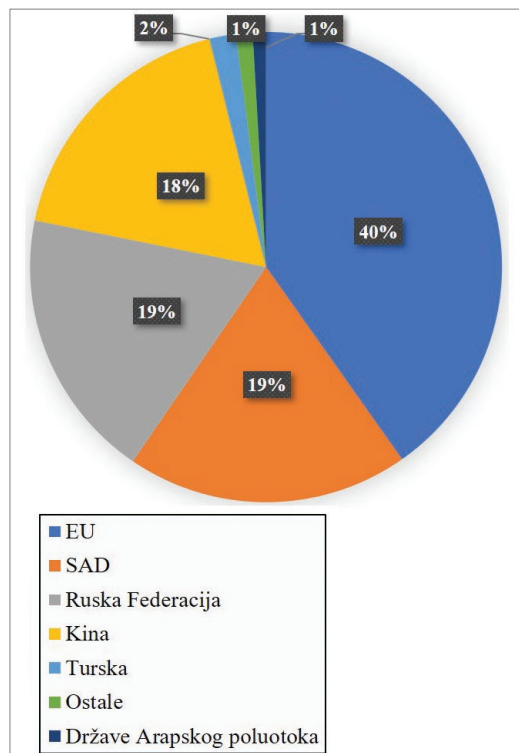
U drugom pitanju ispitanici su trebali odrediti utjecaj pojedine države (ili Unije) na svoju državu prema osobnom mišljenju. Na sl. 1. može se vidjeti prosječna razina utjecaja pojedine države i Europske unije određena Likertovom skalom prema ispitanicima. U ovom pitanju ocjena 1 označavala je kako države(a)/Unija nema utjecaja u državi ispitanika, odnosno ocjena 5 kako država ima izuzetan utjecaj. Sumirajući ukupne prosječne razine, prema ispitanicima jedino Europska unija ima izuzetan utjecaj (4,54) u istraživanim državama, dok Uniju prate SAD i Ruska Federacija s vrlo velikim utjecajem 3,74, odnosno 3,64. Na začelju utjecaja nalaze se

Sl. 1. Prosječan utjecaj drugih država i Europske unije na države ispitanika
Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

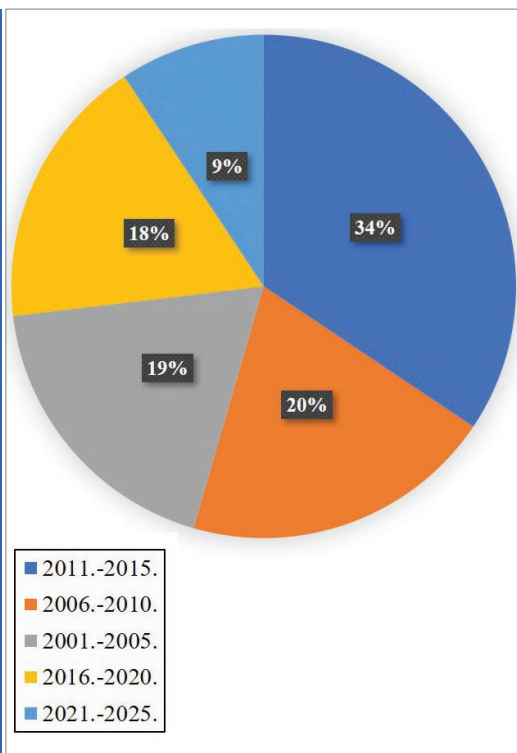
države Arapskog poluotoka. Analizirajući odgovore na ovo pitanje prema gradovima (državama), vidi se kako zadarski ispitanici određuju utjecaj EU s čak prosječno 4,95, a visoke razine utjecaja bilježe se i kod ostalih hrvatskih ispitanika. Ruska Federacija, pak, najveći dojam utjecaja ostavlja kod budimpeštanskih geografa i beogradskih politologa, a znatno manji utjecaj kod hrvatskih ispitanika. Sjedinjenje Američke Države bilježe najveće razine utjecaja kod hrvatskih geografa, a najmanje kod budimpeštanskih. Ovdje je, dakle, zanimljivo reći kako se vidi veća razina percipiranog geopolitičkog utjecaja Ruske Federacije od SAD-a kod srpskih i mađarskih ispitanika što može biti i rezultat određene manifestacije straha prema Ruskoj Federaciji kroz određene zategnute odnose s Europskom unijom i SAD-om radi suradivanja s Rusijom. Sličan odnos može se zamijetiti i u slučaju percipiranja geopolitičkog utjecaja Kine, koji se najviše rangira kod novosadskih geografa, pa zatim i kod ostalih srpskih i mađarskih ispitanika, dok je kod hrvatskih ispitanika on najniži. Ostale ponuđene opcije geopolitičkog utjecaja (Turska, države Arapskog poluotoka i ostale države) slijede sličnu pravilnost, odnosno nisku razinu utjecaja kod hrvatskih ispitanika, a višu kod mađarskih i srpskih. Prema svemu navodnome, može se zaključiti kako se jasno prema ispitanicima raspoznaje jača manifestacija geopolitičkih utjecaja u Srbiji i Mađarskoj, nego u Hrvatskoj.

Nakon određenja geopolitičkih utjecaja u svojim državama ispitanici su trebali izabrati koje države/Unija šire svoj utjecaj na njihove (sl. 2). Najveći broj odgovora odnosio se na Europsku uniju i to najviše kod zagrebačkih studenta politologije i geografije. SAD, Ruska Federacija i Kina gotovo su izjednačene

Sl. 2. Širitelji geopolitičkog utjecaja na države ispitanika
Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

po broju odgovora ispitanika, a zanimljivo je kako je najveći relativni udio ruskog širenja utjecaja zapravo kod mađarskih ispitanika i to geografa te politologa. Zagrebački politolozi i geografi najviše biraju širenje američkog utjecaja, a kinesko širenje utjecaja zamjetno je kod beogradskih politologa. Preostale tri opcije širitelja utjecaja slabo su birane, a rezultati ovoga pitanja mogu se povezati s prethodnim i ustvrditi kako hrvatskih ispitanici jako percipiraju snagu geopolitičkog utjecaja EU-a i SAD-a, dok se u Mađarskoj i Srbiji primjećuju i drugi utjecaji, budimpeštanski ispitanici osobito biraju onaj ruski.

Sl. 3. Vremensko određenje pojavnosti geopolitičke multipolarnosti prema ispitanicima

Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

Vremenska upoznatost s geopolitičkom multipolarnošću

U četvrtom anketnom pitanju ispitanici su trebali izabrati u kojem se petogodišću 21. stoljeća pojavio neki oblik geopolitičke multipolarnosti u njihovoj državi. Odgovori (sl. 3) na ovo pitanje su dosta šaroliki i ne postoji konsenzus oko petogodišta pojavnosti, najviše je, ipak, ispitanika biralo petogodište 2011.-2015., a među njima u najvećem broju su bili zagrebački geografi i politolozi, koji u narednom pitanju navode hrvatski ulazak u EU kao početak pojavnosti geopolitičke multipolarnosti u njihovoj državi. Petogodište 2006.-2010. najviše

je obilježeno gospodarskom krizom i podjednako je birano u svim gradovima ispitanika. U petogodištu 2001.-2005. dogodio se mađarski ulazak u EU što je vjerojatno potaklo mnoge mađarske ispitanike da izaberu to petogodište, a također, je indikativno kako se spominje i teroristički napad 11. rujna 2001. godine u SAD-u. Najnovija petogodišta najmanje su se birala, što je pomalo neočekivano poradi dosta velikih geopolitičkih događaja smještenih u tom razdoblju.

U posljednjem su pitanju ispitanici trebali navesti događaje vezane uz javljanje geopolitičke multipolarnosti u 21. stoljeću (tab. 2). Više je ispitanika navodilo i nekoliko događaja, tako da je ukupno zabilježeno 333 događaja, od kojih se većina ponovila puno puta. Dosta je ispitanika, njih 42, navodilo i događaje koji su se odvijali u 20. stoljeću, pa su tako više puta navedeni: raspad Jugoslavije, pad Berlinskog zida, pad komunizma i socijalizma, raspad SSSR-a itd. Također, zamijećeno je i nekoliko događaja koji nisu točno određeni godinom ili datumom, npr. jačanje kineskog utjecanja, no uparivanjem tog odgovora s prethodnim uspjelo se povezati događaj s petogodištem. Iako je u pitanju navedeno da se traži događaj s globalne razine, oveći je broj ispitanika, njih 40, pisao događaje iz njihove države, pa su tako tu i dolasci na vlast Viktora Orbana i Aleksandra Vučića, ali i raspad Agrokora. Dosta ispitanika, njih 54, dotaklo se i aneksije Krima, koja se spominje i u prethodnim poglavljima kao jedan od ključnih događaja. Što se tiče razlike po državama, ispitanici u 73 odgovora najviše percipiraju spomenuti ulazak u EU kao taj događaj pojavnosti, dok srpski ispitanici imaju šarolik spektar događaja. U odgovorima se spominje i širenje društvenih mreža, ali i mađarsko-ruska suradnja u nuklearnoj elektrani Paks. Rusku agresiju na Ukrajinu navodi tek 43-je ispitanika, dok COVID-19 navodi 81 ispitanik.

Tab. 2. Događaji koji se vežu uz pojavu geopolitičke multipolarnosti prema ispitanicima

Petogodišta	Zagreb-politolozi	Beograd-politolozi	Budimpešta-politolozi	Zagreb-geografi	Zadar-geografi	Beograd-geografi	Novi Sad-geografi	Budimpešta-geografi
2001.-2005.	teroristički napad 9.11. 2001.		ulazak u EU	teroristički napad 9.11.2001.				ulazak u EU
2006.-2010.	ulazak u NATO, gospodarska kriza	gospodarska kriza, neovisnost Kosova	dolazak Viktora Orbana na vlast	gospodarska kriza	gospodarska kriza	gospodarska kriza, neovisnost Kosova	gospodarska kriza	gospodarska kriza, dolazak na vlast Viktora Orbana, neovisnost Kosova
2011.-2015.	rat u Siriji, ulazak u EU, rast kineskog utjecaja	rast kineskog utjecaja, širenje društvenih mreža, aneksija Krima	aneksija Krima	ulazak u EU, suspendiranje Rusije iz G8, aneksija Krima, rast kineskog utjecaja, rat u Ukrajini	širenje društvenih mreža	rast kineskog utjecaja, širenje utjecaja društvenih mreža, aneksija Krima	aneksija Krima	rast kineskog utjecaja, aneksija Krima
2016.-2020.	COVID-19 pandemija, rast utjecaja drugih država	COVID-19 pandemija	COVID-19 pandemija	raspad Agrokora		COVID-19 pandemija, dolazak Aleksandra Vučića na vlast		COVID-19 pandemija, NE Paks
2021.-2025.			ruska invazija na Ukrajinu					

Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

Testiranje hipoteza

Hipoteze su testirane na temelju rezultata provedene ankete. Osim deskriptivne statistike, koja je analizirana u prethodnom dijelu rada, provedene su i statističke analize u programu IBM SPSS *Statistics* kako bi se ustanovile razlike između ispitanika iz različitih država te njihove percepcije utjecaja geopolitičke multipolarnosti u njihovoj zemlji studiranja. Za testiranje prve hipoteze koristit će se jednosmjerna analiza varijance (ANOVA) ili F test, odnosno

statistička metoda koja se koristi za usporedbu većeg broja grupa (u ovom primjeru tri grupe), dok je za potrebe testiranja druge hipoteze korišten hi-kvadrat test, budući da se u tom slučaju radilo o dvjema kategoričkim (numeričkim) varijablama između kojih se ispituje njihova međuovisnost.

Jednosmjernom analizom varijance ustanovljeno je da postoje statistički značajne razlike u percepciji geopolitičke multipolarnosti između studenata u Srbiji, Mađarskoj i Hrvatskoj ($F = 7,440$, $df = 2$, $P = 0.001$). Kako bi se

otkrilo između kojih grupa postoji statistički značajna razlika, provedena je *post-hoc* analiza metodom Bonferroni, koja je pogodna za analizu grupa nejednake veličine uzorka (Shingala i Rajyaguru, 2015). Rezultati ukazuju na statistički značajnu razliku u percepciji multipolarnosti između studenata u Srbiji u odnosu na studente u Hrvatskoj i Mađarskoj, dok između mađarskih i hrvatskih studenata razlika u percepciji nije statistički značajna. U Srbiji, studenti u prosjeku smatraju da je stupanj odraza geopolitičke multipolarnosti u njihovoj državi više nego osrednji ($M = 3,45$, $SD = 1,089$), za razliku od hrvatskih ($M = 2,97$, $SD = 0,956$) i mađarskih studenata ($M = 2,94$, $SD = 1,028$) koji u prosjeku smatraju da je utjecaj geopolitičke multipolarnosti manje nego umjeren. Sukladno provedenim testovima, može se zaključiti kako prva hipoteza nije potvrđena, odnosno geopolitička multipolarnost se najviše manifestira po ispitanicima u Srbiji, ali njihovo mišljenje ne slijedi mađarsko pa hrvatsko, nego je obratno.

Za testiranje druge hipoteze analizirani su se odgovori na pitanje o petogodištu pojave

geopolitičke multipolarnosti u državama ispitivanja. Hi-kvadrat testom ispituje se postoji li povezanost između nezavisne varijable „država studiranja“ i zavisne varijable „petogodišnja razdoblja pojave geopolitičke multipolarnosti u Vašoj državi“. Rezultati pokazuju kako postoji povezanost između ove dvije varijable ($\chi^2 = 30,113$, $df = 8$, $P = 0,000$), odnosno postoji statistički značajna razlika u odgovorima između studenata iz Hrvatske, Mađarske i Srbije (tab. 3). Studenti iz Hrvatske, u statistički značajno većoj mjeri, smatraju kako se geopolitička multipolarnost u njihovoj državi pojavljuje u razdoblju između 2011. i 2015. godine, dok su se studenti iz Srbije češće odlučivali za razdoblja između 2006. i 2010. te 2016. i 2020. godine. Mađarski studenti su se, u značajnijoj mjeri, opredjeljivali za razdoblja između 2001. i 2005. te 2021. i 2025. godine.

Nakon izračuna hi-kvadrat testa ustanovljeno je da postoji međuovisnost između varijabli „država studiranja“ i „petogodišnja razdoblja pojave geopolitičke multipolarnosti u Vašoj državi“. Kako bi se izračunao stupanj povezanosti između ove dvije kategorijske varijable

Tab. 3. Rezultati hi-kvadrat testa za varijable „država studiranja“ i „petogodišnja razdoblja pojave geopolitičke multipolarnosti u Vašoj državi“

<i>Chi-Square Tests</i>			
	<i>Value</i>	<i>df</i>	<i>Asymptotic Significance (2-sided)(P)</i>
<i>Pearson Chi-Square</i>	30,113 ^a	8	0,000
<i>Likelihood Ratio</i>	28,336	8	0,000
<i>Linear-by-Linear Association</i>	0,115	1	0,694
<i>N of Valid Cases</i>	279		

a. 0 cells (0,0 %) have expected count less than 5. The minimum expected count is 6,02.

Tab. 4. Koeficijenti asocijacije za varijable „država studiranja“ i „petogodišnja razdoblja pojave geopolitičke multipolarnosti u Vašoj državi“

<i>Symmetric Measures</i>			
		<i>Value</i>	<i>Approximate Significance</i>
<i>Nominal by Nominal</i>	<i>Phi</i>	0,329	0,000
	<i>Cramer's V</i>	0,232	0,000
	<i>Contingency Coefficient</i>	0,312	0,000
<i>N of Valid Cases</i>		279	

Izvor: Anketno istraživanje, 2022.

korišten je Cramerov koeficijent V. On je najpogodniji budući da je namijenjen za tablice većih dimenzija od 2x2, a njegove vrijednosti ne ovise o veličini tablice kao koeficijent kontingencije (Tattao, 2007). Ako je vrijednost Cramerovog koeficijenta V veća od 0.25, radi se o vrlo snažnoj korelaciji između varijabli (Akoglu, 2018). U tab. 4. prikazani su rezultati navedenih koeficijenata asocijacije. Vidljivo je kako je Cramerov koeficijent korelacije V veći od vrijednosti 0.25, stoga se, prema Akoglu (2018), radi o vrlo snažnoj povezanosti između varijabli „država studiranja“ i „petogodišnja razdoblja pojave geopolitičke multipolarnosti u Vašoj državi“. Sukladno tome, hipoteza je o različitoj percepciji vremenske pojave geopolitičke multipolarnosti potvrđena.

Treća i četvrtka hipoteza nisu dokazivane statistički jer se odnose ukupno na sve ispitanike te su potrebni podaci za potvrđivanje i opovrgavanje hipoteza vrlo jasni iz jednostavne analize odgovora ispitanika. Također, u ovim se dvjema hipotezama nije trebala uspoređivati različitost odgovora između država ispitanika. Što se tiče treće hipoteze, ukupno

40 % ispitanika smatra kako na njihove države najviše utječe EU, odnosno njih 19 % to smatra za SAD. Dakle, 59 % svih ispitanika vidi EU i SAD kao najveće geopolitičke utjecatelje na svoje države, time je treća hipoteza potvrđena. U slučaju četvrte hipoteze, navedena su tri uzroka početka geopolitičke multipolarnosti koja se u različitim količinama navode u odgovorima ispitanika. Kad se zbroji ukupni broj navođenja aneksije Krima (54), zatim početka okupacije Ukrajine (43) i pandemije COVID-19 (81) dobiva se broj od 178 odgovora. Zatim se dijeljenjem tog broja s ukupnim brojem navedenih događaja dobiva udio od 53,5 %. Dakle, ispitanici zaista navode najviše ta tri događaja kao glavne uzroke početka geopolitičke multipolarnosti, čime je četvrta hipoteza potvrđena.

Rasprava

Hrvatska, Mađarska i Srbija tri su površinom relativno bliske države, no brojem je stanovnika Mađarska dvostruko veća od druge dvije istraživane države. Sve su tri države u povijesti bile dionice u različitim udjelima sred-

njoeuropskog kulturno-civilizacijskog kruga te nakon pada Željezne zavjese ponovno teže tom krugu. Istraživane su države u prošlosti i sadašnjosti prošle kroz faze nekoliko političkih teorija: demokracija, monarhizam, komunizam i fašizam. Trenutno u sve tri države nadire nova politička paradigma; multipolarnost, koja se prema mnogim parametrima najviše vidi upravo u Srbiji. Tako je i ovo znanstveno istraživanje pokazalo kako se za studente politologije i geografije geopolitička multipolarnost najviše statistički manifestira upravo u Srbiji. Za druge je dvije države percepcija ispitanika odredila nižu razinu manifestacije. Nadalje, između Srbije i Hrvatske, odnosno Mađarske prolazi granica zapadne i pravoslavne civilizacije prema Huntingtonu (1996), što ponovno podupire veću izraženost multipolarnosti u Srbiji. Utvrđivanjem percepcija moći kroz koje neka država može širiti svoj utjecaj vidi se kako u istraživanim državama i dalje postoji dominacija Eu-

ropske unije i SAD-a, koliko god se u medijima stvarala slika o geopolitičkoj multipolarnosti. Trenutno još uvijek niti jedna geopolitička inicijativa ili pokret ili geopolitički narativ ne donose značajnije jačanje ekonomskih veza ili ekonomskih pokazatelja triju država od već uspostavljenih veza s EU-om i SAD-om. Ekonomske veze i benefiti većinom najviše mijenjaju percepciju prema državama, odnosno zajednici država. Stoga ne čudi kako mladi naraštaji i dalje percipiraju proeuropske i proameričke stavove kroz političke svjetonazore i kroz popularnu kulturu. Višeslojna je multipolarnost tek na razini razlikovanja stavova o određenim geopolitičkim pitanjima, poput aneksije Krima ili početka rata u Ukrajini. Usprkos tome, postoji potencijal za jačanje multipolarnosti, ali će njegova stvarna manifestacija ovisiti o budućim geopolitičkim promjenama u svijetu i sposobnosti ovih država da diversificiraju svoje međunarodne veze i vlastitaj želji osnaživanja

svoje pozicije u globalnom poretku.

Zaključak

Sukladno postavljenim hipotezama postoji nekoliko zaključaka ovoga rada. Tako se zaključuje kako se ukupna geopolitička multipolarnost najviše manifestira redom u Srbiji, zatim u Mađarskoj pa u Hrvatskoj prema anketnim ispitanicima. Ovaj je zaključak u koegzistenciji s ciljem ovoga istraživanja jer je istražena razina upoznatosti studenta politologije i geografije s pojmom geopolitičke multipolarnosti te kako ju oni percipiraju u svojoj državi. Drugi zaključak govori kako, prema ispitanicima, postoje različite tendencije vremenske pojave geopolitičke multipolarnosti u Hrvatskoj, Mađarskoj i Srbiji. Podudaranje s ciljevima prisutno je i u ovome zaključku kroz postojanje razlika između odgovora ispitanika. Sukladno trećoj hipotezi, zaključuje se kako na prostor Hrvatske, Mađarske i Srbije najviše geopolitički utječu SAD i EU. Jasno određivanje ispitanika za SAD i EU pokazuje i dalje značajan utjecaj ovih dviju sila na prostor Hrvatske, Mađarske i Srbije. U konačnici, potvrđeno je kako ispitanici najviše navode aneksiju Krima, pandemiju COVID-19 i početak agresije na Ukrajinu kao glavne uzroke početka geopolitičke multipolarnosti. Proizašli zaključci ovoga rada u korelaciji su s hipotezama i ciljevima rada te opravdavaju svrhu samog istraživanja kroz dobivene jasne rezultate u anketi i njihovo potvrđivanje u statističkoj obradi. Ovaj rad predstavlja polazište za daljnje istraživanje geopolitičke multipolarnosti na području

triju država, ali i za moguće komparativne analize s drugim državama i regijama u Europi i svijetu. Geopolitička multipolarnost tek ulazi u znanstvene fokuse te će biti potreban još određeni vremenski period kako bi se radovi o tom fenomenu znanstveno afirmirali.

Literatura

- Akoglu, H., 2018: User's guide to correlation coefficients, *Turkish Journal of Emergency Medicine* 18(3), 91-93.
- Brzezinski, Z., 1997: *Velika šahovska ploča*, Interland d. o. o., Varaždin.
- Bukvić, Lj., 2021: Država se ugovorom odrekla i prava na zaradu i prava glasa u Beogradu na vodi, <https://www.danas.rs/vesti/ekonomija/drzava-se-ugovorom-odrekla-i-prava-na-zaradu-i-prava-glasa-u-beogradu-na-vodi-english/> (14. lipnja 2023.)
- Cvrtila, V., 2000: Republika Hrvatska – gateway prema jugoistočnoj Europi, *Politička misao*, 37 (1), 161-172.
- Degterev, D. A., 2019: Peace and security. Multipolar World Order: Old Myths and New Realities. *Vestnik RUDN: International Relations* 19 (3), 404-419.
- Dugin, A., 2021: *Geopolitika multipolarnog svijeta*, Udruga Eneagram, Zagreb.
- Griessler, C., Elek, F., 2021: Hungary, an anti-role model for successful EU integration? *ÖGfE Policy Brief*, 14 (1), 1-8.
- Huntington, S. P., 1996: *Sukob civilizacija*, Izvori d. o. o., Zagreb.
- Keményfi, R., 2016: The Mythical Power of the Dual River-System of the Carpathian Basin: The Notion of a Hungarian Mesopotamia, *Hungarian Cultural Studies*, 8 (1-2), 165-186.
- Krstić, M., 2017: Geopolitički okvir Republike Srbije. *Godišnjak Fakulteta bezbednosti* 1(1), 257-276.
- Kurečić, P., 2001: Geopolitika i suvremeni geopolitički položaj Hrvatske, *Međunarodne studije* 1(4), 1-18.
- Kurečić, P., Kokotović, F., 2022: The role of energy and railway traffic corridors in changing the geopolitical position of Croatia: a review of developments and perspectives. U: Machrafi, M., i dr. (ur.) *Proceedings of the 79th International Scientific Conference on Economic and Social Development* (str. 52-60), Fakultet ekonomije i društvenih znanosti, Rabat.
- Muhić, H., 2020: *Geopolitika multipolarizma i globalni poredak*, Sveučilište u Sarajevu, Sarajevo.
- Ó Tuathail, G., Dalby, S., Routledge, P., 2006: *A Geopolitics Reader*, Routledge, London.
- Pavičić, V., 2019: Serbia's Orientation Challenge and Ways to Overcome It, *Connections*, 18 (1/2), 111-127.
- Pap, N., Reményi, P. 2017: *Geopolitical Perspectives on European Borders*, Pécs: Pécsi Tudományegyetem.
- Plevenik, J., Mesić, S., Jurčić, Lj., 2013: *Kina na Balkanu*, Plejada, Zagreb.
- Proroković, D., 2017: Geopolitičke determinante spoljnopolitičkog pozicioniranja Srbije na po-

četku 21. veka, *Međunarodni problemi*, 69 (4), 401-422.

Putin, V., 2007: München govor, https://is.muni.cz/th/xlghl/DP_Fillinger_Speeches.pdf (29. lipnja 2023.)

Schmidt, A., 2016: Friends forever? The Role of Visegrad Group and the European Integration, *Politics in Central Europe*, 12 (3), 113-140.

Shingala, M. C., Rajyaguru, A., 2015: Comparison of Post Hoc Tests for Unequal Variance. *International Journal of New Technologies in Science and Engineering*, 2 (5), 22-33.

Sučeska, A., 2008: Geopolitika 21. stoljeća: promjena svjetskog poretka i militariziranje svijeta, *Polemos: časopis za interdisciplinarna istraživanja rata i mira*. 11 (21), 115-133.

Tattao, L. A., 2007: *Basic Concepts in Statistics*, REX Book Store, Manila.

Thorpe, N., 2020: The 100-year wound that Hungary cannot forget. <https://www.bbc.com/news/world-europe-52903721> (1. lipnja 2023.)

Todorović, N., 2020: *Politika Rusije na Zapadnom Balkanu*, Disput, Zagreb.

Walton, C. D., 2007: *Geopolitics and the Great Powers in the 21st Century: Multipolarity and the Revolution in Strategic Perspective (Geopolitical Theory)*, Routledge, London.

Walton, C. D., 2007: *Geopolitics and the Great Powers in the 21st Century: Multipolarity and the Revolution in Strategic Perspective (Geopolitical Theory)*, Routledge, London.

Zorko, M., 2018: *Geopolitika i teritorijalnost*, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb.

PRIMLJENO: 14. 4. 2024.

PRIHVACENO: 23. 8. 2024.

DANIJE BAČAN, SPEC. POL., MAG. GEOGR. ET. MAG. EDUC. GEOGR.
OŠ Luka i OŠ Ivana Perkovca, e-mail: danijel.bacan@student.pmf.hr

DOMINIK VIVODA, MAG. GEOGR.
e-mail: dominik.vivoda23@gmail.com